

Mircea D. Matei, *Civilizație urbană medievală românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea)*,
Ed. Academiei, București, 1989, 222 p.

În istoriografia românească mai veche și mai nouă s-au întreprins numeroase cercetări pentru elaborarea de lucrări monografice privind istoria unora din orașele medievale din Moldova încheiate cu publicarea fie a unor studii ample, fie a unor lucrări independente. În acest sens cu mulți ani în urmă istoricul Alex. Andronic a publicat lucrarea *lașii până în secolul al XVI-lea*, apoi istoricii Eug. Neamțu și V. Neamțu au dat la lumina tiparului monografia *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII*, iar mai recent istoricul Mircea Matei a dat la iveală o lucrare similară cu prima din punct de vedere cronologic consacrată orașului Suceava care face obiectul recenziei de față.

Propunându-și această temă intrată în preocupările sale științifice de aproape trei decenii autorul tratează probleme ca: *Vechimea și originea orașului Suceava, Evoluția și rolul așezării de la Suceava până la mijlocul secolului al XVI-lea, Suceava - noua capitală a Moldovei primilor voievozi mușatini* (Cap. II); *Consolidarea poziției Sucevei în viața de stat a Moldovei în prima jumătate a secolului al XVI-lea* (Cap. III); *Suceava epocii lui Ștefan cel Mare* (Cap. IV); *O nouă imagine a vieții orășenești în Moldova. Suceava în prima jumătate a secolului al XVI-lea* (Cap. V); *Locul Sucevei în cadrul procesului genezei și evoluției civilizației urbane medievale românești* (Cap. VI) cărora caută să le dea soluții potrivit realității istorice pe baza unui valoros material documentar în care abundă cel de proveniență arheologică.

Cum era și firesc, la începutul lucrării sunt trecute în revistă contribuțiile istoricilor și arheologilor în problema orașelor medievale românești în general și a istoriei orașului Suceava, în special, după ce au fost semnalate și comentate cele mai vechi știri privind originile și vechimea orașului Suceava, așa cum reflectă ele în izvoarele narrative interne începând cu cronica lui Grigore Ureche. Apreciem judecățile de valoare făcute de autor asupra contribuțiilor istoricilor români, dar ne întrebăm de ce aceste aprecieri nu s-au făcut și asupra monografiilor aparținând istoricilor austrieci, ca de exemplu W. Schmidt, I. Fleischer și K.A. Romstörfer apărute în secolul trecut și la începutul secolului nostru și consacrate fie orașului Suceava, fie Bucovinei care au și un capitol despre oraș.

Având în față două teorii cu privire la vechimea și originea Sucevei, care prin natura lor sunt contradictorii uneori (de ex. una susține originea străină, fiind opera unor coloniști veniți din țările vecine, iar alta susține originea autohtonă în procesul de consolidare a statului medieval Moldova) autorul opinează pentru a doua teorie sprijinindu-se pe

materialele arheologice intrate în circuitul științific de mai bine de câteva decenii. Mai mult, cercetările personale ale autorului au ajuns în ultimii ani la concluzia că prima formă a așezării a fost o fortificație menită să apere interesele populației din zonă prin intermediul unei autorități feudale locale cu atribuții militare, în special împotriva raidurilor hoardelor tătare încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea, concluzie valoroasă în istoriografia problemei. Abordând cu acest prilej și problema vechimii Sucevei autorul pune în circulație și unele noi ipoteze cu privire la apariția statului feudal Moldova a cărui capitală avea să fie Suceava din vremea lui Petru Mușat.

În atenția istoricului M. Matei s-a aflat și o altă problemă, aceea a celor mai vechi dovezi de locuire în orașul Suceava. În acest sens sunt prezentate și comentate dovezile istorice ale unor urme de locuire umană încă din paleoliticul mijlociu care atestă că regiunea "a fost încă din epoca străveche capabilă să adăpostească și să hrănească colectivități mai mici sau mai mari" (p. 36), că în această zonă se constată o continuitate de locuire în toate epocile istorice următoare până în epoca migrațiilor, când unii migratori au fost asimilați de localnicii romanizați.

Autorul emite o ipoteză interesantă și anume privind estimarea populației Sucevei în prima jumătate a secolului al XIV-lea, la circa 450-500 locuitori (p. 49) corelată cu suprafața așezării apreciată la 3 ha.

După abordarea acestor probleme care reprezintă o adevărată premieră de natură științifică în istoriografia românească autorul pășește oarecum pe un teren științific, subliniind rolul pe care l-a avut Suceava în istoria Moldovei pe timpul primilor Mușatini (Cap. II), când în acest loc a fost stabilită principala reședință politică a domnilor țării în locul celeia de la Siret considerată anacronică situației de la sfârșitul secolului al XIV-lea. În acest sens, au fost emise în lucrare două ipoteze: una fiind apropierea prea mare a orașului Siret de hotarele Poloniei care manifestă tendințe agresive față de Moldova, alta fiind definită de un complex de împrejurări ca sporul demografic la Suceava, intensificarea activităților economice în domeniul comerțului și al micii industrii, maturizarea fostei așezări rurale, drumul urbanizării. Din motive ușor de înțeles, autorul înclină pentru acceptarea primei ipoteze. Cum este logic, urmările acestui act politic aparținând lui Petru Mușat au constatat în sporirea suprafeței așezării, ridicarea unei noi fortărețe de apărare la est de oraș, mai puternică decât cea de la Șcheia, construirea curții domnești pe o latură a așezării, stabilirea reședinței mitropolitane în noua capitală a țării.

În legătură cu noul ansamblu arhitectonic menit să fie la dispoziția domnului și familiei sale sunt trase pe baza materialelor documentare date la iveală de săpăturile arheologice din anii 1951-1984 unele concluzii privind nu numai aspectul exterior al acesteia, cât și funcționalitatea diferitelor părți componente în secolele XIV-XVI, ca de ex. turnul principal de apărare (donjon?), locuința familiei domnitoare, pivnițele boltite pentru depozitele proviziilor, zidul de incintă care probabil cuprindea și paraclisul din apropiere. În fine, se stabilește și momentul în care în perimetrul orașului Suceava încep să apară primele reședințe ale boierilor mai ales ale celor care îndeplineau slujbe pe lângă domn.

Odată cu stabilirea centrului politic al Moldovei la Suceava în a doua jumătate a secolului al XIV-lea era firesc ca orașul să prospere ca centru meșteșugăresc și comercial

dând impuls întregii activități economice a Moldovei. Tratatând acest aspect al problemei (Cap. III) autorul stabilește mai întâi preponderența activității comerciale în ansamblul așezării urbane în prima jumătate a secolului al XV-lea, ținând seama de existența dreptului de depozit, câștigat de orășeni ca un privilegiu dat de domnie, prin facilitățile și protecția comercială obținute. Apoi, făcând o analiză a dezvoltării diferitelor compartimente de specializare ale micii industrii urbane, acesta ajunge la concluzia că în această perioadă în oraș se practicau meșteșuguri diferite (olăritul, prelucrarea metalelor, a osului); marea majoritate a locuințelor prevăzute cu pivnițe erau din lemn și pământ, ridicate de meșteri specializați într-un astfel de meșteșug (lemnari, tâmplari, vărari, zidari); prin confortul de care dispuneau și numărul spațiilor de locuit, ele începeau să schițeze o stratificare socială urbană, de ex. case dotate cu sobe de încălzit alcătuite din cahle, fortificația orașului prevăzută cu trei porți de acces, spre Baia, spre Cernăuți și spre Cetatea de Scaun; în secolul al XV-lea exista deja în Suceava un sfat orășenesc.

Informații tot atât de prețioase se întâlnesc în lucrare și cu privire la evoluția orașului Suceava pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare căruia autorul îi consacră un capitol special (IV). Acesta nu este însă la înălțimea așteptărilor cititorului, în sensul că deși în această perioadă capitala Moldovei este nu numai cel mai important centru politic al țării ci și economic, totuși nu se constată pe plan local realizări importante în ramura micii industrii și nici a comerțului. În privința producției de armament destinat armatei autorul presupune că necesarul de muniție și armament a provenit din import, respectiv din Transilvania mai ales, ceea ce este greu de crezut. Când privește ramurile meșteșugului pielăritului și olăritului se constată apariția unei specializări înguste ceea ce reprezintă un progres în acest domeniu. Mai importante ni se par acele constatări privind existența la Suceava în această perioadă a unui cartier al olarilor ca formă de organizare nu numai teritorială ci și productivă. De altfel, mahalale cu destinație precisă au fost construite și de unele etnii străine, de ex. armenii aveau mahalaua armenească în secolul al XV-lea ca și tătarii, mahalaua tătarească. Alte etnii se grupau după neam, de ex. mahalaua ruteană. În acest capitol se mai întâlnesc și știri privind aspectul edilitar al orașului Suceava în timpul lui Ștefan, în mod special privind sistemul de apărare reprezentat de Cetatea de Scaun care în două rânduri (1475/1476 și 1497) a suscitat atenția domniei în mod deosebit. Mai întâi prin dublarea zidurilor fostului fort mușatin, prevăzut cu câteva turnuri pătrate, apoi prin îmbrăcarea acestor turnuri pătrate în bastioane semicirculare de mari dimensiuni, prevăzute în partea superioară cu platformă pentru amplasarea unor piese de artilerie.

Cetatea de Scaun avea în 1497 o formă asemănătoare unor cetăți medievale din Occidentul Europei, de ex. cu castelul din Beaumaris (pays de Galles, Franța), atestat în secolul al XIV-lea, ceea ce duce la concluzia că fortificația Cetății de Scaun era la nivelul fortificației europene din acea vreme.

Un capitol cheie al lucrării îl constituie acela în care este supusă unei analize ceva mai profunde viața orășenească din Moldova prin intermediul celei din Suceava într-o perioadă de ascensiune în toate sectoarele de activitate (cap. V). Nu înțelegem totuși de ce la începutul expunerii acestui capitol sunt reluate unele probleme privind relațiile economice ale Sucevei cu genovezii, deteriorate mai ales după ocuparea Chilei și Cetății

Albe în 1484 de către otomani. E drept că în prima jumătate a secolului al XVI-lea Suceava a cunoscut un spor teritorial și implicit demografic cu consecințe benefice în domeniul micii industrii care produce acum mărfuri calitativ superioare celor din secolul trecut (piese de ceramică, nasturi metalici, sigilii de plumb). Cât privește progresul în domeniul comerțului, acesta se concretizează prin fixarea centrului comercial urban la Suceava, amplasat în apropiere de curtea domnească, unde s-a descoperit un complex de locuințe destinate negustorilor ridicate din piatră, de mari dimensiuni, prevăzute cu pivnițe boltite. Totodată devine tot mai evidentă trecerea micii industrii de la producția la comandă la cea de piață, odată cu sporirea numărului negustorilor intermediari autohtoni, dar și o vie activitate în domeniul schimbului dintre sat și oraș.

Interesantă este relatarea autorului privind evoluția edilitară la Suceava, stabilirea hotarului vetrei și moșiei orașului, ridicarea unor noi lăcașuri de cult pe timpul lui Petru Rareș și Alexandru Lăpușeanu, construirea de noi locuințe pentru orașeni, din inventarul arheologic descoperit în incinta lor degajându-se concluzia unei accentuate stratificări sociale urbane; nu trebuie omis nici faptul că în această perioadă autorul constată un progres în procedeul tehnic de pavare a străzilor, în înființarea de cișmele, în iluminarea ulițelor noaptea, în amenajarea unui canal de deversare a resturilor menajere, în fine în înlocuirea lemnului cu piatra de material de construcție. Ultimele constatări ale autorului se referă și la unele măsuri nepotrivite aplicate în arhitectura orașului, respectiv dărâmarea zidurilor cetății și parțiala demolare a construcțiilor din oraș pe timpul invaziei otomane din 1538.

Lucrarea se încheie cu un capitol (VI) care ar fi trebuit să cuprindă concluziile generale. În schimb, cititorul ia cunoștință de materialul cu tema *Considerații generale cu privire la viața urbană din Țara Românească și Moldova de la întemeiere*, însoțită de referiri comparative la viața urbană din Occident. Însă acest expozeu de circa 16 pagini are referiri la Suceava numai pe două pagini. Lucrarea cuprinde și un rezumat pe capitole în limba franceză care, după părerea noastră, ar fi putut suplini actualul capitol VI dacă ar fi fost prezentat mai amplu.

Meritorie pentru această lucrare este *Anexa* alcătuită din multe ilustrații, planșe, hărți unde sunt precizate evoluția teritorială a Sucevei în secolele XIV-XVI, reconstituirea alinamentului ulițelor din centrul comercial și politic cu identificarea celor mai semnificative construcții laice și de cult și sesizarea marginii orașului marcată de șanțul de pământ.

Lucrarea istoricului Mircea Matei introduce în circuitul științific unele concluzii mai vechi și mai noi cu privire la orașul Suceava în evul mediu timpuriu și dezvoltat fără ca aceasta să aibă caracterul unei monografii cum era de dorit.

Constantin Șerban